

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
педагогічний факультет
кафедра музичного мистецтва

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Печенюк М.А.

«20» листопада 2020 р.

Дипломна робота магістранта

з теми «**ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**»

Виконав: магістрант II курсу,
ММ1-М19 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)

Кшановський Олександр Валерійович

Керівник: **Совік Т.В.**,
педагогічних наук, доцент

Рецензент: **Прядко О.М.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	9
1.1. Формування емоційного досвіду як науково-педагогічна проблема.....	9
1.2. Структура емоційного досвіду учнів підліткового віку.....	16
1.3. Урок музичного мистецтва в аспекті формування емоційного досвіду учнів підліткового віку.....	22
1.4. Методика формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва.....	28
Висновки до першого розділу.....	40
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ДОСВІДУ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	43
2.1. Критерії та показники сформованості емоційного досвіду учнів підліткового віку.....	43
2.2. Діагностування стану сформованості емоційного досвіду учнів підліткового віку (констатувальний етап експерименту).....	49
2.3. Дослідно-експериментальна робота з формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва (формувальний етап експерименту).....	61
2.4. Аналіз результатів дослідження.....	69
Висновки до другого розділу.....	78
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	96
Додаток А. Вплив музичних субкультур на учнів підліткового віку.....	97

Додаток Б. Швидко-повільно (твори різноманітних напрямків).....	100
Додаток В. Адаптована класика.....	101
Додаток Г. Анкета	102
Додаток Д. Перелік пісень (з креативною історією написання).....	103
Додаток Е. Список (за В. Петрушиним).....	104
Додаток Ж. Методичні поради щодо підбору музичного репертуару.....	105
Додаток К. Перелік фільмів для формування емоційного досвіду.....	107
Додаток Л. Словник естетичних емоцій В. Ражнікова.....	108

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Криза в системі освіти України спричинила негативний вплив на розвиток і формування духовності підростаючого покоління. Культура, мистецтво виступають тими засобами формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, які є необхідними для становлення духовності суспільства. Перед сучасним педагогом постає ряд завдань, відображених у Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI ст., «Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури», «Концепції загальної мистецької освіти». В умовах модернізації освіти актуальною проблемою постає формування емоційного досвіду особистості, що є невід’ємною складовою її духовності.

Найбільш сприятливим для формування емоційного досвіду особистості засобами мистецтва, зокрема музичного, є підлітковий вік – відбувається накопичення соціального досвіду (відображеного у різноманітних жанрах музичного мистецтва), розвиток духовності, набуття високоморальних, загальнолюдських якостей.

У філософії проблема досвіду особистості висвітлювалася у працях Ф. Бекона, Дж. Берклі, Г. Гегеля, Р. Декарта, Д. Дідро, І. Канта, Дж. Локка, Е. Маха, Б. Спінози, українських дослідників Г. Сковороди, П. Юркевича, І. Іващенко, А. Лактіонова, М. Мінакова.

Проблемі формування емоційного досвіду приділялась увага в дослідженнях Н. Гаріпової, П. Ільїна, Л. Лисенка, М. Міронова. У працях О. Баумгартена, Дж. Дьюї, В. Елдріча, І. Зязюна, Р. Ингардена, Т. Левчук, К. Островського, О. Павлова, Ф. Сіблі, Є. Скороварової висвітлено проблему формування естетичного досвіду.

Процес навчання мистецтву дітей підліткового віку досліджували науковці В. Бриліна, А. Виногородський. Особливості викладання музики в школі розглядали Е. Абдулін, Ю. Алієв, Л. Безбородова, А. Виноградова та інші. Вплив

музичної психотерапії на емоційну сферу учнів підліткового віку досліджували П. Дробот, С. Вишегородцев, С. Гроф, В. Драганчук, Б. Любан-Плоц, А. Менегетті, В. Петрушин, Г. Побережна, В. Пушкар. Такі науковці як К. Мартінсоне, Н. Роджерс у своїх працях розглядають використання арт-терапії в роботі з дітьми підліткового віку, а Л. Лебедева, Л. Рапацька, Я. Титаренко, К. Уелсбі вивчають використання арт-терапії в освіті загалом.

Опрацювання та ретельний аналіз досліджень з означеної проблеми дав змогу виявити ряд суперечностей у формуванні емоційного досвіду учнів підліткового віку:

- дефіцит емоційного досвіду учнів підліткового віку і недостатня розробленість теоретичних і методичних основ його формування;
- зацікавленість учнів підліткового віку молодіжним сучасним музичним мистецтвом і недостатнє впровадження його в освітньо-виховний процес загальної середньої школи;
- масштабний потенціал музичного мистецтва (різні види і жанри музики) і надання переваги в навчальних планах загальної середньої школи класичному музичному мистецтву.

Актуальність і недостатня розробленість теоретичної і методичної основи вказаної проблеми, наявність суперечностей визначили тему дослідження **«Формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва»**.

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретичного аналізу, обґрунтуванні, та експериментальній перевірці методики формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

- на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної, методичної, мистецтвознавчої літератури розкрити сутність поняття «емоційний досвід учня підліткового віку», його зміст та структуру;
- розглянути урок музичного мистецтва в аспекті формування емоційного досвіду учнів підліткового віку;

- розробити методичні засади формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва;

- визначити критерії, показники та виявити рівні сформованості емоційного досвіду учнів підліткового віку;

- експериментально перевірити ефективність методики формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес музичного навчання учнів підліткового віку закладу загальної середньої школи.

Предмет дослідження – методичні засади формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва.

У теоретико-методологічній основі дослідження лежать положення особистісно орієнтованого (К. Роджерс, Дж. Дьюї, О. Журавльова та інші), діяльнісного (О. Леонтьєв, М. Лисенко, Дж. Майєр, Д. Гоулман, К. Островський та інші), культурологічного наукових підходів (О. Шевнюк, О. Полюдова, Т. Калашник та інші); психолого-педагогічні дослідження розвитку особистості учня основної школи (І. Лернер, С. Шацький, В. Сухомлинський, А. Алієв та інші); дослідження особливостей психічно-фізіологічного розвитку учнів основної школи (А. Виногородський, І. Куришева, Л. Юнак та інші), естетичного виховання (В. Березан, Б. Бриліна, В. Столярова та інші), емоційного досвіду особистості (А. Бергфельд, Ю. Бреус та інші), дослідження емоційної сфери підлітків (А. Виногородський, Т. Кириленко, Л. Юнак, Н. Ясірко та інші).

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань дослідження використано методи: теоретичні (аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури; порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення теоретичних й емпіричних даних); емпіричні (діагностичні (анкетування, бесіди, тестування), педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи); статистичні (методи математичної статистики для обробки результатів експериментальних даних та їх порівняння з вихідними показниками).

Організація дослідження. Дослідження проводилося у три етапи:

Перший етап – теоретичний. Опрацьовано та проаналізовано філософську, психолого-педагогічну, мистецтвознавчу літературу, визначено методику дослідження, його понятійний апарат, проблему, об'єкт, предмет, завдання.

Другий етап – експериментальний. Здійснено визначення, обґрунтування та експериментальну перевірку методів і прийомів формування емоційного досвіду учнів підліткового віку (констатувальний, формувальний етап експерименту), систематизовано отриманий матеріал.

Третій етап – узагальнюючий. Здійснено систематизацію отриманих результатів дослідження (якісний аналіз результатів педагогічного експерименту), оформлено висновки.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі закладу загальної середньої освіти – загальноосвітньої школи I-III ступенів № 3 м. Дунаївці.

Практичне значення дослідження полягає в узагальненні, систематизації та практичній перевірці методичних засад формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва. Матеріали та результати магістерського дослідження можуть використовуватись учителями музичного мистецтва в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти: для розробки методичних рекомендацій формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у ході експериментальної роботи (формувальний експеримент) в загальноосвітній школі I-III ступенів № 3 м. Дунаївці. Теоретичні і практичні матеріали дослідження висвітлювалися та обговорювалися на звітних конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка («Формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва» 2020 р.), II регіональній науково-практичній конференції «Тадей Ганицький і Поділля» («Т. Ганицький та його хорова діяльність» 2019 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Роль і

місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» («Зміст та структура емоційного досвіду учнів підліткового віку» 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження висвітлено в 2 одноосібних публікаціях.

Структура та обсяг магістерського дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 122 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи становить 108 сторінок, із них основного тексту – 95 сторінок. Робота містить 5 рисунків, 4 таблиці.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне і практичне узагальнення наукової проблеми формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва, що знайшло відображення в розробці та обґрунтуванні поетапної методики формування означеного феномена.

Результати теоретичного аналізу та експериментальної роботи підтвердили наявність висунутих на початку дослідження суперечностей у науковому просторі, засвідчили досягнення мети дослідження, вирішення поставлених завдань і дали підстави для висновків:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної, методичної, мистецтвознавчої, філософської літератури розкрито в контексті нашого дослідження сутність поняття «емоційний досвід».

Під «емоційним досвідом» ми розуміємо сукупність емоцій і почуттів, що є засобами формування культури особистості, її естетичного смаку та світогляду. Розроблено структуру емоційного досвіду, яка включає: чуттєвий, емоційний, навчальний (когнітивний), мотиваційний та діяльнісний компоненти.

2. Аналіз навчальних програм та підручників, за якими вивчається музичне мистецтво в закладах загальної середньої освіти та спостереження дозволили встановити, що урок музичного мистецтва є платформою, на якій відбувається формування емоційного досвіду учнів підліткового віку шляхом цілеспрямованого педагогічного впливу (учителя музичного мистецтва) через поєднання молодіжної музики різноманітних субкультур та кращих зразків «класичної» (академічної, народної) музики (сприяє формуванню світоглядних уявлень, ціннісному ставленню до сучасного та класичного мистецтва, пробудженню інтересу, розвитку самостійності).

3. Вивчено та розроблено методичні засади (поетапну методику) формування емоційного досвіду учнів підліткового віку (враховано субкультурний контекст уроків музичного мистецтва).

Виокремлено такі функції емоційного досвіду: задоволеність (гедоністична), навчальна, зворотне оцінювання, сприйнятливість, ціннісна орієнтація, катарсис.

Обґрунтовано, що формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва має здійснюватися упродовж трьох етапів: інформативного, рефлексивного і трансформативного, до кожного з них систематизовано методи, прийоми та форми роботи. Метою першого етапу (інформативного) є формування чуттєвого та навчального (когнітивного) компонентів емоційного досвіду учнів підліткового віку. Другий етап (рефлексивний) спрямований на формування мотиваційного та емоційного компонентів та закріплення навчального (когнітивного). Заключний, третій етап (трансформаційний) зосереджено на формування діяльнісного та емоційного компонентів.

Систематизовано комплекс методів і прийомів формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на основі елементів арт-терапії та врахуванням інтересів учнів до музичних зразків різноманітних субкультурних спрямувань.

Для діагностування емоційного досвіду учнів підліткового віку розроблено критерії та показники його сформованості: міра вираженості емоційної реакції учнів на музику (чуттєвий компонент), ступінь адекватності сприймання музичних творів (емоційний компонент), широта аналізу елементів музичного твору (мотиваційний компонент), якість сформованого образу (навчальний (когнітивний) компонент), вираження емоцій через інші види мистецтва (діяльнісний компонент).

У ході констатувального експерименту виявлено чотири рівні сформованості емоційного досвіду учнів підліткового віку: творчий (високий) – 8,4%), репродуктивний (належний) – 39,2), схематичний (достатній) – 34,4%), ситуативний (низький) – 18%) з їх якісною і кількісною характеристикою.

4. Розроблену методика формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва з використанням елементів арт-терапії було апробовано у ході формувального експерименту, що

проводився згідно інформативного, рефлексивного і трансформативного етапів. Ефективними методами педагогічної роботи були: метод порівняльного аналізу музичних творів, оцінювання фрагментів музичних творів, миттєвого враження, пластичного інтонування, вільних асоціацій, проблемно-пошуковий, арт-терапевтичні методи (метод мистецтвотерапії, метод кінотерапії, музикотерапії, бібліотерапії, ізотерапії), метод storytelling.

Результат впровадження запропонованої методики – зростання кількості учнів підліткового віку з творчим (високим) з 13,8% до 31%) рівнем сформованості емоційного досвіду, зменшення кількості учнів із ситуативним (низьким) з 16% до 5,8%) та схематичним (достатнім) з 29,4% до 22,4%) рівнями. Кількість учнів з репродуктивним (належним) рівнем не змінилася (40,8%).

Статистична обробка експериментальних даних засвідчила ефективність та практичну доцільність розробки експериментальної методики.

Проблема формування емоційного досвіду учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва не обмежується нашим дослідженням. Подальшого вивчення потребує дослідження впливу арт-терапії у ході інклюзивного навчання, розробка методичних рекомендацій для уроків музичного мистецтва з урахуванням субкультурного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2013 р. № 1176. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://vnz.org.ua/dokumenty/spysok/4487-nakaz-ministerstva-1176-vid-14082013>
3. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті // Освіта України. 2001. № 1 (січень). С. 22-25.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. : Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова [та ін.] ; заг. ред. М. Грищенко. Київ : МОН України, 2016. 40 с.
5. Нова українська школа: основи Стандарту освіти / МОН України. Київ, 2016. 64 с.
6. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б. С. Социологический словарь / пер. с англ., под ред. С. А. Ерофеева. Москва : Экономика, 2004. С. 325.
7. Адушкина К. В. Развитие эмоционального интеллекта подростков в условиях учреждения дополнительного образования средствами музыкальной терапии // Педагогическое образование в России. 2015. № 9. С. 47-51.
8. Алиев Ю. Б., Безбородова Л. А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях : учеб. пособ. Москва : Академия, 2002. 416 с.
9. Антонова-Турченко О. Г. Музична психотерапія : посібник-хрестоматія. О. Г. Антонова-Турченко, Л. С. Дробот. Київ : ІЗМН, 1997. 258 с.
10. Баер У. Творческая терапия – терапия творчеством (Теория и практика психотерапии, использующей разнообразные формы творческой активности) / У. Баер ; пер. с нем. Е. Климовой и В. Комаровой. Москва : Класс, 2013. 552 с.

11. Бекон Ф. Познание и опыт [Электронный ресурс] / Режим доступа : www.eurasiland.ru.
12. Бергфельд А. Ю. Эмоциональный опыт как теоретический конструкт // Вестник Пермского университета. Серия «Философия. Психология. Социология». 2010. Вып 1 (1). С. 38-46.
13. Березан В. І. Підготовка майбутнього педагога до естетичного виховання школярів засобами сучасної музики масових жанрів : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 1999. 195с.
14. Беркли Дж. Сочинения. Москва : Мысль, 1978. 556 с.
15. Божович Л. И. Проблемы развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков / под ред. Л. И. Божович, Л. В. Благондежиной. Москва, 1972. С. 7-44.
16. Бойко В. Діагностика рівня емпатії: тест на емпатію [Електронний ресурс] / В. Бойко, І. Юсупов. Режим доступу : <http://terloo.in.ua/test-na-empatiyu-boyko-yusupova-diagnos.html>
17. Борисова Е. Б. Музыкальная субкультура современной молодежи // Музыкальная психология и психотерапия. 2009. № 2 (11). С. 103-112.
18. Бычков В. Эстетика. Москва : Гардарики, 2002. 556 с.
19. Брылин Б. А. Педагогические основы музыкально-творческого развития учеников старших классов в современных формах досуга : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики»; Винницкий государственный педагогический институт. Винница, 1997. 450 с.
20. Варій М. Й. Загальна психологія : навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
21. Вивчення музики в 5-8 класах : навчально-методичний посібник для вчителів : в 2 ч. / Л. М. Масол [та ін.] ; за ред. М. С. Демчишин. Харків : Скорпіон, 2003. Ч. 2. 128 с.

22. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.]. 2-ге вид. Київ : Каравела, 2007. 400 с.
23. Винославська О. В. Психологія : навчальний посібник. Київ : ІНКОС, 2005. 351 с.
24. Вышегородцева С. Проблемы и перспективы музыкальной психологии и психотерапии в современном мире [Электронный ресурс] // Музыкальная психология и психотерапия. 2007. №1, июль-август. С. 13-14. Режим доступа : http://www.ampp.ru/files/01.Muz_Psih%281_2007%29.pdf
25. Вундт В. Введение в философию / под ред. А. Л. Субботина. Москва : ЧеРо : Добросвет, 2001. 355 с.
26. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва : Педагогика, 1987. 344с.
27. Гарипова Н. М. К вопросу об эмоциональных компонентах в структуре содержания и восприятия музыки // Внемузыкальные компоненты композиторского текста : межвузовский сборник статей / Уфимский государственный институт искусств. Уфа, 2002. С. 101-117.
28. Гоббс Т. Избранные произведения : в 2 т. Москва : Мысль, 1964. Т. 1. 584с.
29. Гоулмен Д. Эмоциональный интеллект / пер. с англ. А. П. Исаевой. Москва : АСТ ; Владимир : ВКТ, 2009. 478 с.
30. Декарт Р. Избранные произведения. Москва : Наука, 1950. 348 с.
31. Долгая Н. В. Виховання духовності старшокласників засобами молодіжної музичної субкультури : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання». Криворізький державний педагогічний університет. Кривий Ріг, 2006. 227 с.
32. Дорфман Л. Я. Методика «Пластическое моделирование эмоционального содержания музыкального текста»[Электронный ресурс] / Л.Я. Дорфман, В.Г. Иванов. Режим доступа : <https://studfiles.net/preview/1763528/page:2/>
33. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / пер. с англ. Н. М. Никольской. Москва : Совершенство, 1997. 208 с.

34. Журавльова М. О. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень // Наука і освіта : науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2009. № 1/2. С. 57-61.
35. Заика Е. В. Маршетерапия против уныния: выстоять в беде и достичь победы ! // Музыкальная психология и психотерапия. 2007. № 2. С. 96-109.
36. Зязюн І. А. Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах. Харків : Промінь, 1996. 360 с.
37. Искусствотерапия / К. Мартинсоне [и др.] ; пер. с латыш. А. Карповой. Санкт-Петербург : Речь, 2014. 352 с.
38. Іващенко І. Сингулярність і досвід. Міркування щодо Гегелевої теорії суб'єктивності [Електронний ресурс] // Філософська думка / Інститут філософії НАНУ. Київ, 2011. № 5. С. 6-24. Режим доступу : https://www.filosof.com.ua/Conference/Philos_dumka/2011/5-2011.pdf
39. Ільїн П. Види емоційного реагування [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://psychologis.com.ua/-1-157.htm>
40. Інтерес [Електронний ресурс] // Терміни психологічних понять. Режим доступу : <http://psychologiya.org.ua/interes.html>
41. Кабалевский Д. Б. Педагогические размышления : избранные статьи и доклады. Москва : Педагогика, 1986. 192 с.
42. Кебуладзе В. Феноменологія досвіду : [монографія]. Київ : Дух і Літера, 2012. 280 с.
43. Кемпбелл Д. Эффект Моцарта. Минск : Поппури, 1999. 312с.
44. Киященко Н. И. Трансформация эстетического воспитания в эпоху глобализации и смены цивилизаций // Век глобализации : научно-теоретический журнал. 2010. № 2 (6). С. 127-138.
45. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [монографія]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 378 с.

46. Комаровська О. А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. 412 с.
47. Костюк О. Г. Сприйняття музики і художня культура слухача. Київ : Наукова думка, 1973. 123 с.
48. Кудин В. А. Эмоции в обучении и образовании: социально-психологический аспект : учебное пособие. Харьков : НТУ «ХПИ», 2012. 180 с.
49. Лактионов А. Н. Координаты индивидуального опыта. Харьков : Бизнес-информ, 1998. 492 с.
50. Ланге Н. Н. Психологический мир : избранные психологические труды. Москва : Институт практической психологии ; Воронеж : МОДЭК, 1996. 368 с.
51. Леонтьев Д. А. Рок-музыка: социальные функции и психологические механизмы восприятия / Д. А. Леонтьев, Ю. А. Волкова // Искусство в контексте информационной культуры / под ред. Ю. С. Зубова [и др.]. Москва, 1997. С. 114-131.
52. Лисенко Л. М. Особливості розвитку емоційної пам'яті у старшокласників : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»; Харківський національний університет імені В. М. Каразіна. Харків, 2007. 20 с.
53. Локк Дж. Опыт в человеческом разумении // Сочинения : в 3 т. Москва, 1985. Т. 1, кн. 1-3. С. 78-582.
54. Любан-Плоцца Б. Музыка и психика / Любан Плоцца Б., Побережная Г., Белов О. Киев : АДЕФ-Украина, 2002. 200 с.
55. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в основній школі : методичний посібник для вчителів. Київ : Шкільний світ, 2012. 128 с.
56. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. Москва : Музыка, 1976. 254 с.

57. Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті : аналітична доповідь / Базелюк О. В. [та ін.] ; за наук. ред. Л. М. Масол. Київ : Аура Букс, 2012. 239 с.
58. Мінаков М. А. Проблема досвіду в філософії Канта // Мультиверсум : філософський альманах / Центр духовної культури. Київ, 2006. № 52. С. 40-52.
59. Морозова Н. Г. Учителю о познавательном интересе. Москва : Знание, 1979. 47 с.
60. Музичне мистецтво (мистецтво) : підручник для 8 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / Л. М. Масол [та ін.]. Київ : Генеза, 2008. 191 с.
61. Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия. Москва : Музыка, 1972. 383 с.
62. Нараєвська Т. Використання музичної терапії в загальноосвітній школі // Простір арт-терапії: вершини усвідомлення : матеріали ІХ Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-26 лютого 2012 р.) / Всеукраїнська громадська організація «Арт-терапевтична асоціація». Київ, 2012. С. 60-64.
63. Науменко С. І. Психологія музичної діяльності. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2015. 408 с.
64. Немов Р. С. Методика «Семантический дифференциал» // Психология : учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. Москва, 2001. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики ; гл. 5. С. 381-382.
65. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконтіт, 2003. Т. 1-3. 862 с.
66. Новикова Н. В. Формування пізнавального інтересу підлітків на уроках музики засобами мультимедійних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 20 с.

- 67.Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
- 68.Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навчальний посібник / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. Київ : Знання України, 2004. 264 с.
- 69.Павлова М. Ф. Философские аспекты понятия «опыт» // Актуальные задачи педагогики : материалы Международной научной конференции, г. Чита, декабрь 2011г. / Забайкальский государственный гуманитарно-педагогический университет имени Н. Г. Чернышевского. Чита, 2011. С. 228-233.
- 70.Падалка Г. М. Творча самореалізація в мистецтві: теоретико-педагогічні аспекти // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. Київ, 2015. Вип. 18 (23). С. 3-7.
- 71.Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
- 72.Панкевич Г. И. Звучащие образы: (в музыкальной выразительности). Москва : Знание, 1977. 112 с.
- 73.Паньків Л. І. Зміст та функції художніх орієнтацій у контексті мистецької освіти // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. Київ, 2015. Вип. 18 (23). С. 37-42.
- 74.Петровский А. В. Введение в психологию. Москва : Академия, 1995. 496 с.
- 75.Петрушин В. И. Моделирование эмоций средствами музыки [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://www.voppsy.ru/issues/1988/885/885141.htm>
- 76.Побережна Г.І. Музикотерапевтичні методики в школі // Мистецтво та освіта. 2010. №4. С.2-4.
- 77.Полюдова Е. Н. Педагогические условия становления эстетического опыта подростков при изучении искусства : дис. ... канд. пед. наук : спец.

- 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (музыка)»; Институт художественного образования РАО. Москва, 2007. 240 с.
78. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
79. Проблеми сучасного музичного виховання й навчання : збірник статей учасників конференції, викладачів та студентів кафедри співів і диригування: матеріали регіональної науково-практичної конференції, 27 березня 2008 р. / Луганський національний університет імені Т. Шевченка ; редкол. Л. М. Сбітнева [та ін.]. Луганськ, 2008. 147 с.
80. Психологія : навчальний посібник / наук. ред. О. В. Винославська. Київ : ІНКОС, 2005. 351 с.
81. Ражников В. Г. Партитурная транскрипция // Вопросы психологии. 1980. № 1. С. 137-141.
82. Раппопорт С. Х. От художника к зрителю: проблемы художественного творчества (как построено и как функционирует произведение искусства). Москва : Сов. художник, 1978. 237 с.
83. Репин Д. Исторический модус молодежных субкультур. Москва: LAP Lambert Academic Publishing, 2011. 96 с.
84. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Москва : Прогрес, 1994. 480 с.
85. Рокич М. Методика ціннісних орієнтацій [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://medbib.in.ua/metodika-tsennostnyie-orientatsii-39997.html>
86. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 705 с.
87. Рудницька О. П. Інтегративний підхід до формування в учнів художньої картини світу // Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика : науково-методичний щорічник / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2001. С. 190-198.

- 88.Руководство по использованию восьмицветового теста Люшера / сост. О. Ф. Дубровская. Москва : Когито-Центр, 2008. 74 с.
- 89.Рюгер К. Музыкальная аптека : [рекомендуемые произведения для различных психологических состояний] // Музыкальная психология и психотерапия. 2007. № 1. С. 94-99.
- 90.Сбітнева Л. М. Розвиток системи музично-естетичного виховання дітей і молоді в Україні (друга половина ХХ століття) : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»; Східноукраїнський національний університет імені В. Даля. Київ, 2016. 360с.
- 91.Сергеева О. А. Эмоции как средство социализации педагога и учащегося // Вестник Московского университета. Серия 20. Педагогическое образование. Москва, 2008. № 3. С. 74-78.
- 92.Силаева Я. Психологические причины возникновения агрессивного поведения у подростков и условия его коррекции // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 12. Санкт-Петербург, 2009. Вып. 3. С. 215-223.
- 93.Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1973. Т. 1. 532 с. ; Т. 2. 576 с.
- 94.Скороварова Є. В. Онтологічні аспекти естетичного досвіду [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-11770.html>
- 95.Смирнов М. Эмоциональный мир музыки : исследование. Москва : Музыка, 1990. 320 с.
- 96.Соколов М. Как писать этнографию молодежной субкультуры [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.countries.ru/library/typology/subk_ukr.htm
- 97.Соціальна філософія : короткий енциклопедичний словник / за заг. ред. В. П. Андрущенко. Київ ; Харків : Рубікон, 1997. 398 с.

98. Стріхар О. І. Розвиток особистості та формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді засобами музичного мистецтва : монографія. Херсон : Грінь, 2014. 304 с.
99. Строгаль Т. Ю. Формування емоційно-естетичного досвіду підлітків на уроках музики. // На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2017.
100. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. 659 с.
101. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии: шкатулка мастера : научно-методическое пособие. Днепропетровск : Середняк Т. К., 2014. 160с.
102. Тарарина Е. Арт-кухня: волшебные рецепты : научно-методическое пособие. Луганск : Элтон-2, 2014. 140 с.
103. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Ленинград : Изд-во АПН РСФСР, 1947. 335 с.
104. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання : посібник для вчителя / Н. Є. Миропольська [та ін.]. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 239 с.
105. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти : посібник для вчителя / Л. Масол, Н. Миропольська, В. Рагозіна [та ін.] ; за наук .ред. Л. Масол. Київ : Педагогічна думка, 2010. 232 с.
106. Хазова С. А. Эмоциональные ресурсы совладающего поведения // Ярославский педагогический вестник / Ярославский государственный педагогический университет имени К. Д. Ушинского. Ярославль, 2014. Т. 2, № 1. С. 293-297.
107. Хайдеггер М. Бытие и время : статьи и выступления. Москва : Республика, 1993. 447 с.

108. Холодная М. А. Когнитивные стили о природе индивидуального ума. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 384 с.
109. Чепелева Н. В. Понимание и интерпретация личностного опыта в контексте психологической герменевтики // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2003. Вип. 23: Актуальні проблеми сучасної української психології. С. 15-24.
110. Швалб Ю. М. Психологические формы фиксации жизненного опыта // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2005. Т. 2: Психологічна герменевтика. С. 14-21.
111. Шугуан. Структурні складові досвіду виконавської діяльності педагога-музиканта // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання підготовки фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Київ ; Вінниця, 2012. С. 184-187.
112. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя : [монографія]. Київ : Український державний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 1996. 173с.
113. Элькин В. М. Целительная магия музыки: гармония цвета и звука в терапии болезней. Санкт-Петербург : Респекс, 2000. 224с.
114. Юм Д. Исследования о человеческом разумении. Москва : Прогресс, 1995. 240 с.
115. Юнак Л. М. Соціально-психологічні особливості само ідентичності підлітків – представників різних музичних субкультур : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»; Національний університет «Острозька академія». Острог, 2013. 20 с.
116. Юник Д. Г. Емоційна оцінка результативності діяльності як регулятор надійності гри музикантів-інструменталістів // Наука і сучасність : збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Київ, 2005. Т. 52. С. 110-121.

117. Юсупов І. М. Методика «Дослідження рівня емпатійних тенденцій» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://psyttests.org/emotional/yusupov.html>
118. Якиманська І. Особистісно орієнтована система навчання // Завуч. 1999. № 7. С. 22.
119. Яусс Г.-Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика (фрагменти) / [Електронний ресурс] // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 278-307.
120. Mead G. H. *Mind, Self and Society* / G. H. Mead. Chicago : University of Chicago Press, 1963. 623 p.
121. Nierman G. E. *The Role of Private Music Instruction in the Development of High School Music Student's Ability to Describe Musical Events* // *Bulletin of the Council for Research in Music Education*. 1983. № 73. P. 15-27.
122. Strohal T. *Yr. Methodical basis of using innovative art therapeutic technologies in the process of teenagers' emotional and aesthetic experience formation* // *Intellectual Archive*. Toronto, 2017. Vol. 6, No. 1. P. 89-101.